

**A filmzene királya és a hangszerek királynője
- avagy a hárfa Nino Rota életművében**

Papp Tímea

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

Hárfaművész-tanár mesterképzés I. évfolyam

**Témavezető: Dr. Vigh Andrea DLA Liszt-díjas hárfaművész, tanszékvezető egyetemi
tanár, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektora**

2014. december 3.

Húsz perces műsorom első részében áttekintem a téma **történeti és elméleti vonatkozásait**, hiszen álláspontom szerint mindezek nélkülözhetetlenek Nino Rota zenéjének megértéséhez és ahhoz, hogy hárfadarabjait megfelelő kontextusban tudjuk kezelni.

Először **a zeneszerző életútját** mutatom be röviden. Ezt azért tartom fontosnak, mert Rotát már fiatalkorában olyan hatások érték, amelyek egész életében meghatározták zenei stílusát. Ide tartozik például az, hogy zenészcsaládba született, hiszen édesanyja és anyai nagyapja zongoraművész, illetve utóbbi zeneszerző is volt. Nem véletlen tehát, hogy Rota számára egyértelmű volt a kötődés a korábbi generációkhoz, sőt korszakokhoz, a folytonosságra törekvést zenéjében mindvégig fel lehet fedezni. Tanulmányai során azonban megismerkedett kora uralkodó zenei irányzataival is, melyek a későbbiekben hozzájárultak ahhoz, hogy a múlt zenéjéből táplálkozó kifejezésmódja egyéni színekkel gazdagodjon. Sajátos elemeket adott hozzá klasszikus zenei alkotóművészetéhez az is, hogy belecsöppent és elmerült a filmzene világában. Előadásom első egysége ezekkel kapcsolatban tartalmaz majd néhány nagyobb jelentőségű életrajzi részletet.

Második egységként **Nino Rota zenei stílusának jellegzetességeit** emelem ki. Ide tartozik például a különböző stílusok keveredése, a líraiság, a harmonikus építkezés, illetve a ritmikus és melodikus kifejezésmód. Művészetét gyakran nevezik összességében neoklasszicista stílusúnak, azonban ennél sokkal árnyaltabb. Arra is választ keresek, hogy milyen sajátosságai vannak Nino Rota filmzenéinek, és hogy milyen kapcsolódási pontok fedezhetők fel a zeneszerző filmzenéi és egyéb művei között.

Mindezeket követően egyenként kitérek **a zeneszerző hárfára írt darabjaira**. Ezeket – két kivétellel – a híres olasz hárfaművésznő, **Clelia Gatti Aldrovandi** ihlette, az egyik kivételt az első olyan darab jelenti, melyben Nino Rota fontosabb szerepet szánt a hárfának (ez az édesanyjának ajánlott *Kvintett fuvolára, oboára, brácsára, gordonkára és hárfára* 1935-ből), míg a másik kivétel a legutolsó, 1972-ben született hárfadarab, melynek címzettje Clelia Gatti Aldrovandi legtehetségesebb tanítványa, **Elena Zaniboni**.

A zenetörténetben számos alkalommal előfordult, hogy a komponistákat koruk meghatározó előadóművészei ihlették, illetve ösztönözték egy vagy több darab megírására, az ilyen együttműködésekben pedig mindig egyedi, káprázatos technikájú mesterművek születtek. Nem volt ez másképp Nino Rota esetében sem, éppen ezért előadásomban szentelek néhány gondolatot az említett két hárfaművésznőnek is.

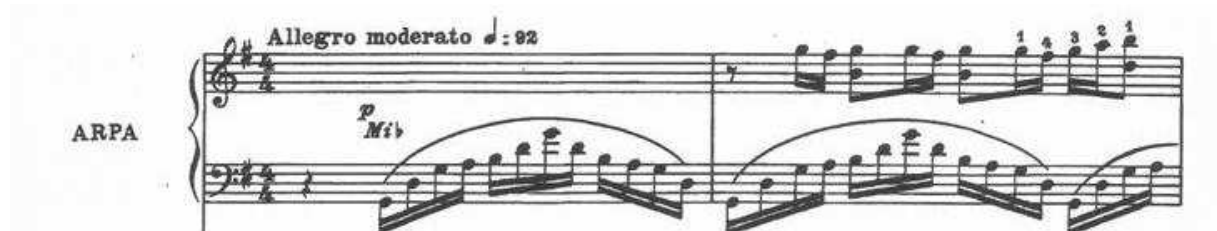
A nekik ajánlott darabokra jellemző a virtuozitás és az a törekvés, hogy a hárfa valamennyi technikai adottságát kihasználja a kompozíció. A művekben nagyon sokféle stílus hatása tetten érhető, ide értve a francia zenét, a barokkot, a romantikát és az

impresszionizmust is. Akárcsak Nino Rota valamennyi alkotására, a hárfaművekre is jellemző, hogy a zene közvetlenül hatást gyakorol a hallgatóra, igyekszik érzelmeket, életérzéseket közvetíteni, asszociációkat kelteni. Az egyes darabok kapcsán a stílusjegyek mellett röviden beszélek a szerkezetről, a kifejezőmódról és a hangulatokról is.

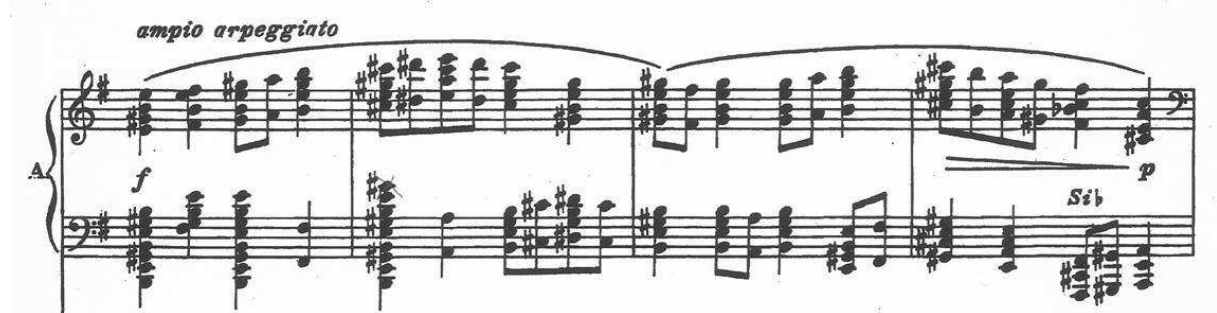
Prezentációm végén összegzem a legfontosabb **megállapításokat**, következtetéseket levonva a következő kérdésekre vonatkozólag: Hogyan jellemezhető Nino Rota zenei stílusa? Vannak-e kapcsolódási pontok a zeneszerző filmzenéi és hárfadarabjai között? Milyen sajátosságai vannak a hárfadaraboknak és mi a jelentőségük? Milyen okai vannak annak, hogy hazánkban Nino Rota előadásra szánt darabjai (köztük a hárfára írt művei) kevésbé ismertek?

Az előadást követően a zeneszerző hárfadarabjainak gyöngyszemét jelentő **Hárfaverseny** adja műsorom előadóművészi részét. Először ennek első és harmadik tételéből kiemelek néhány fontos részletet, melyeken keresztül a legjobban be tudom mutatni a darabra jellemző szerkesztésmódot, dallamvilágot, hangszerelést és azt is, hogyan él Nino Rota a hárfában rejlő virtuóz lehetőségekkel.

Az első tétel magával ragadó **témáját** (ami lényegében az egyetlen az egész tételben) először a szólóhangszer játssza el, később ez a többi szólamban is megjelenik és variálva visszatér:



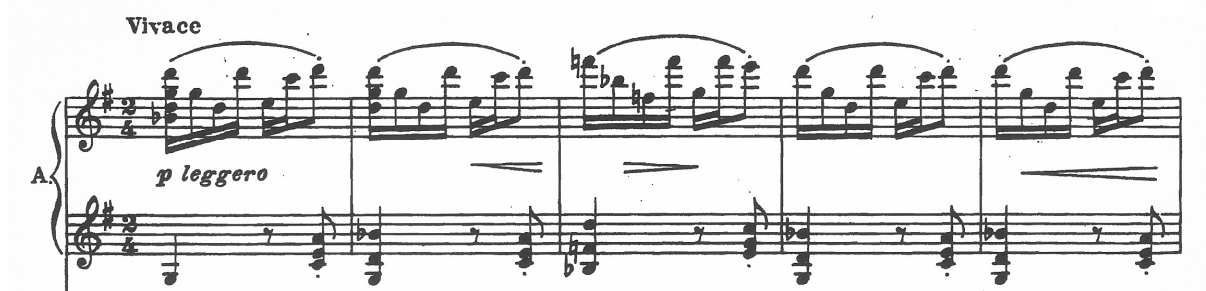
A hárfa hosszú, impresszionista **kadenciája** teljesen fantáziaszerű, a zeneszerző kihasználja a hárfa technikai adottságait, például a 6 és fél oktávos hangterjedelmet, vagy a hangszerszerű harmóniafelbontásokat:



A harmadik tétel legimpozánsabb része a hárfa **szólója**, melyet szeretnék megmutatni. Ez egy rávezető szakasszal indul:



A *Vivace* résztől a hárfa virtuóz kadenciája variációs formában feldolgozza és összefoglalja a tétel témáit, Nino Rota itt is merészen feladja a leckét a hangszernek és játékosának egyaránt. A tétel eddigi része során a hárfának sokszor csak kiegészítő szerep jutott, itt viszont kiteljesedik két technikai elem is: a ritmikus, akkordikus, szűk szerkesztésmód és a hárfára oly jellemző futamos, a teljes hangterjedelmet felölelő felbontások, amelyek a legjobban tükrözik a mindenki által ismert gyönyörű hangzásvilágot. Érdekesség, hogy a szerző olyan virtuóz skálameneteket is írt a tételbe, amelyek már a játszhatóság határát feszegetik. Ez is azt mutatja, hogy kitűnő hárfaművésznek ajánlotta alkotását.



1

Harvey Sachs zenetörténész, aki annak a philadelphiai zenei intézetnek, vagyis a *Curtis Institute*-nak az oktatója, ahol Nino Rota is tanult, egyik könyvében így fogalmazott: „Én nem képileg és nem szavakban értelmezem a zenét, hanem az intellektusom más részével, és az érzelmeimet hívom segítségül. Úgy szeretem a darabot formailag megfogni, ahogyan az saját magát felfedi. Eközben, amennyire lehet, megpróbálom érzékeltetni és belélegezni azt, amit kommunikál felénk. De ez a bizonyos tartalom nem önthető szavakba.”²

Ugyanezt erősíti meg a Nino Rota barátai közé tartozó Igor Sztravinszkij kijelentése: „A zene önmagáért beszél.”³

Ennek szellemében a fentieket követően zongorakísérettel eljátszom **az egész első tételt**, ami körülbelül nyolc perc időtartamú, hiszen így érzékeltethető leginkább a mű hangulata és stílusa.

¹ A kották forrása: Nino Rota: *Concerto per arpa e orchestra. Riduzione per arpa e pianoforte*. Ricordi, 1984.

² Harvey SACHS: *A kilencedik. Beethoven és a világ 1824-ben*. General Press, Budapest, 2011, 131.

³ Idézi: Uo. 135.